

Det har redan framhållits, att beröringspunkter finns mellan G 171 och G 170. Också den tredje Hejdeinskriften (G 172) torde ha en viss anknytning till G 171. Kyrkklockan anses av klockexpertisen vara gjuten 1493, samma år som runklockan i Sanda, eller tiden däromkring. Det är mycket möjligt, att också kyrkklockans tillkomst har sin orsak i branden 1492.

172. Hejde kyrka

Pl. 28, 29

Litteratur: L 1993, S 108, F 112, W 60. N. J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826 (ATA), s. 35; Kyrkoinventarium 1830, 1921 (ATA); J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 165; J. G. Klingwall, Inbjudan att bivista Rectorsombytet vid Kongl. Gymnasium den 16 Juni 1838 (Visby 1838); P. A. Säve, Reseberättelse 1854 (ATA), nr 50 b, samlingen S 170 II (konvolut 62) i UUB; H. Hildebrand, Sveriges medeltid 1 (1898), s. 503; O. v. Friesen, Anteckningar 1923 (i UUB), s. 133, ds i Sveriges kyrkor, Gotland bd 3 (1942), s. 269; L. M. Holmbäck, Visby stifts kyrkklockor 2 (i Julhälsningar till Församlingarna i Visby stift 1958), s. 81; M. Åmark, Sveriges medeltida kyrkklockor (1960), s. 174 f.; E. Svärdström, Svensk medeltidsrunologi (i Rig 1972), s. 85.

Äldre avbildningar: P. A. Säve, teckningar i a. aa. (kopia i C. Säve, Runologiska anteckningar 15 a, ATA); L. M. Holmbäck, avklappning av runinskriften (i Holmbäcks ägo; foto i ATA); Åmark a. a.

Ringklocka med runinskrift. Den hänger i Hejde kyrkas torn och är ännu i bruk som kyrkans enda klocka.

Det var N. J. Ekdahl som 1826 först bragte inskriften till forskningens kännedom med en praktiskt taget korrekt uppteckning, fig. 27. I kyrkoinventariet 1830 registreras den summariskt som »Runskrift, oläslig». Kunskapen från Ekdahl går emellertid inte oväntat igen hos kyrkoherden, skolmannen och fornforskaren Jacob Gust. Klingwall (1786–1866) i dennes program för rektorsbytet vid Visby gymnasium 1838, där Hejde klockans inskrift återges i översättning som exempel på runornas användning på kyrkliga föremål. 1854 (den 24 juli) granskades klockan av P. A. Säve, 1923 av O. v. Friesen och 1944 av E. Wessén.

Klockans höjd med bygel 110 cm, utan 80 cm, diameter 98,5 cm. Kläppen är inte den ursprungliga. Klockan är av senmedeltida typ i tämligen grovt utförande. Skriftbandet på klockhalsen begränsas av dubbla vulstränder. Runorna är ristade i manteln och framstår på klockan upphöjda, rättvända. Läsningen sker från vänster till höger. Runornas höjd 6–7 cm. Strax nedanför skriftbandet finns ett gjutarmärke snarlikt det på Sandaklockan (G 184), vilken i de flesta andra avseenden liknar den i Hejde. Se vidare Mats Åmarks utförliga beskrivning, tekniskt och kulturhistoriskt, av de båda klockorna.

Inskrift:

+ **ingemar : ok olaf · de : svensko : men : tair : guto : tisa : klllo : alo**

»Ingemar och Olav, svenska män, de göto denna klocka helt och hållet.»

Till läsningen: Inskriften inledes med ett korsformigt skiljetecken. Runorna **a**, **n**, **t**, **d**, **o** har ensidiga bistavar. 3 **g** har vid huvudstavens topp och till höger därom en stor gjutklump, förmodligen orsakad av en stingning av runan (i formen) och urfall kring denna stingning. 4 **e** är stungen med ett litet tvärstreck, likaså 11 **e**, 14 **e**, 20 **e**. Ostungen är däremot 31 **i**. 5 **m** och 19 **m** har normalform. Efter 7 **ok** finns intet skiljetecken. Skiljetecknet mellan 9 **af** och 10 **d** består av endast en punkt, förhållandevis lågt placerad; en mycket liten ojämnhets snett ovanför i runbandet kan möjligen vara en ansats till en övre punkt i detta skiljetecken. 10 **d** är tydligt stungen med ett litet tvärstreck mitt på huvudstaven. 12 **s**, 16 **s** och 32 **s** har gotländsk form. Övre bistaven i 18 **o** är mycket tydlig, den nedre svagare. 22 **t** är icke stungen. 23 **a** har liten, högt placerad bistav. Bistaven i 25 **r** når ej ner till baslinjen.

Tidigare läsningar överensstämmer med ovanstående utom på några få punkter: Ekdahl (fig. 27): 3 **k**, 38–39 binderuna. – Säves (fig. 31) och v. Friesens läsningar helt korrekta. – Wessén: 10 **t**, 33 **e**.

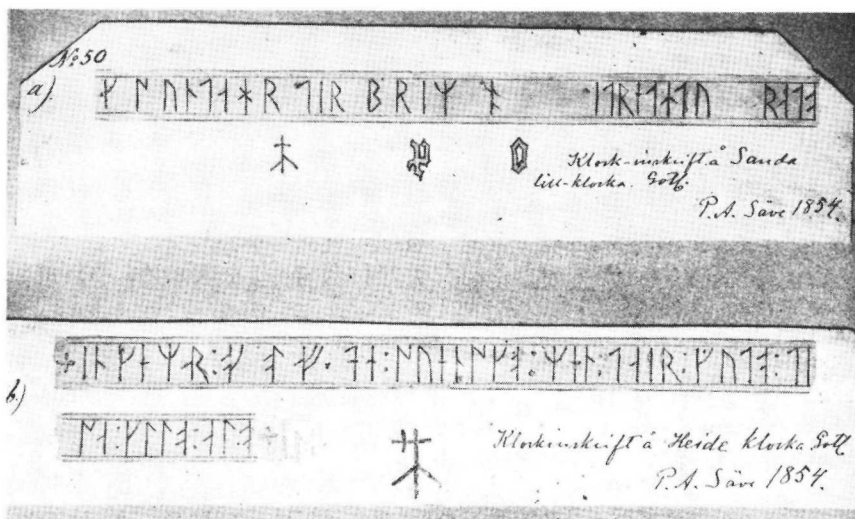

Fig. 31. G 172 i Hejde kyrka och G 184 i Sanda kyrka. Efter teckningar av P. A. Säve i Reseberättelse 1854.

Inskriften är alltså en signatur. Klockan har tillverkats på Gotland av två fastlandssvenska gjutare med de vanligt förekommande namnen *Ingimarr* och *Olafr*. Men textens **tair** avslöjar att den formulerats av en gotlänning, liksom **s**-runorna av gotlandstyp.

Inskriftens slut är formellt och innehållsmässigt inte helt klar. De tre sista runorna **alo** synes rimligen vara dat. sg. neutr. av adj. *aldr*, *allo*, adverbialt brukat utan preposition och med betydelsen 'helt och hållet' (se A. Noreen, Altschw. Gr., 1904, § 470: 2). Efter orden tycks meningen vara den, att Ingemar och Olov har svarat för gjutningens alla moment vid klockans tillkomst. Runföljden 34–37 **kllo** är en, förmodligen av utrymmesskäl, förkortad form av *klukka* f., sannolikt ack. sg., *kl(ukk)o*. Man ser då till föremålet och texten som ensamt objekt. Klockexpertisen (M. Åmark och L. M. Holmbäck) gör dock på goda grunder gällande, att runklockan i grannkyrkan Sanda (G 184) är gjuten av samma mästare vid samma tid. De båda klockorna står i särklass som Gotlands enda runklockor och de enda – i varje fall bevarade – av de namngivna gjutarnas tillverkning. M. Åmark (a. a. s. 180) vill också se de båda klockornas inskrifter som en sammanhängande text, där Hejde klockans signatur utgör början och Sandaklockans datum avslutningen.

Även om texternas eventuella samhörighet starkt kan ifrågasättas, gäller sannolikt Sandaklockans årtal, 1493, även för Hejde klockan. Utom tekniska synpunkter talar historiska skäl härför. Runinskriften G 171 på den förkomna minnesstenen i Hejde kyrkas kor uppger, att kyrkan brann 1492. Det ligger nära till hands att förbinda klockans tillkomst med de återställningsarbeten som måste ha blivit följden av branden ifråga.